

ЗА МОНАШЕСТВОТО

„Никой, който е сложил ръката си
върху ралото и погледва назад, не е
годен за царството Божие.“

Лук. 9:62

„Защото кой от вас, кога иска да съгради кула, не ще седне първом да
пресметне разноските, дали има каквото е нужно за доизкарването ѝ?“

Лук. 14:28

През последните няколко години в нашия религиозен живот се промениха много неща. Забелязва се всеобщо съживяване на християнството. Откриват се и се украсяват пустеещи досега древни храмове, строят се нови, реставрират се и се заселват манастири, мнозина - особено младите хора - започнаха да идват в Църквата и да приемат Светото Кръщение. Молят се, изповядват се, причастяват се, благоговейно целуват християнските светини. Епископите, свещениците, монасите са на почит сред народа. Хората ги уважават, готови са да им помагат, за да се възстанови разрушеното от неверието. Ние засега не знаем какви са и колко дълбоки са изворите на това оживление, както и дълго ли ще продължи този жив интерес. Неведоми са пътищата Господни! Но на ставащото днес в живота на нашата Църква вероятно можем да гледаме с надежда. Трябва много да се радваме за всеки, който, обърнал се от греховния живот към християнството, е дошъл в Църквата. Та нали човек започва да живее пълноценно и животът му придобива смисъл едва когато встъпи в Христовата църква! Радостно е оживлението и в манастирския живот, желанието на много млади хора да живеят уединено и по-дълбоко и сериозно да вникват в тънкостите на духовния живот. Думата “манастир” стана модна сред младежта. Появяват се и много желаещи да приемат монашеството. Но тук - колкото и похвални да са тяхната ревност и въодушевление - е необходимо голямо внимание! Тези предупреждения и размисли ще са полезни както за тези, които сега живеят в обител или само мислят да се насочат натам, така и за онези, у които се е зародило и се оформя намерението да поемат по иноческия път.

Когато се обърне и вкуси сладостта на християнския живот, душата веднага разпознава в него нещо близко и родно на себе си - защото по природата си всяка душа е християнка. Затова всеки човек, дори най-грешният и най-ожесточеният, може чрез покаянието да се обърне и да открие в Христовата Църква свой роден дом. Но не така е при монашеството. Манастирът не за всеки се оказва роден дом, а и не всички са

желани там. За да се присъедини естествено и хармонично към семейството на монасите, човек трябва да има някакво тайнствено вътрешно родство с това семейство, както например е необходим музикален слух, за да се присъединим съзвучно към пеещ хор от различни гласове. Монашеството е велика Божия тайна и далеч не всички могат да постигнат същността му. Затова и сред най-църковните и благонастроени християни, дори сред пастирите на Църквата се наблюдава противоречиво разбиране по този въпрос. Едни смятат, че монашеството е напълно изживяло времето си и вече не е необходимо. Други, обратно - постоянно го хвалят и славят, ратуват за преумножаването му и са готови да насочат към манастира всеки, дори и малко отегчен от светските грижи човек.

Монашеството винаги е било тайна наука, но в наше време разбирането му е усложнено значително от много обстоятелства. Основната трудност произлиза от това, че е нарушена приемствеността на опита в манастирския живот. Монашеската наука вече не се предава от ръка на ръка от предшестващото поколение монаси, а се придобива от книгите или се формира от чутото за иноческия начин на живот в някои отделени манастири, където условията, нравите, а и хората могат да бъдат съвсем различни. Не е възможно да се научим на монашество изцяло от книгите, макар че сега се разпространява все повече и повече литература за него. Книжните знания например за поста, за молитвата, за уединението, за умъртвяването на страстите и подобни важни дела, макар и да разпалват ревността и да въодушевяват към подвизи, могат да бъдат приложени практически правилно от малцина. Всеки човек притежава най-разнообразни индивидуални черти, телесни, душевни и духовни особености. Освен това нашето време, житейските обстоятелства, общото ниво на духовност сред хората внасят своите най-тънки отънъци и промени в живота на монасите. Как днес конкретно в нашите условия и в нашите манастири да постим, да се молим, да се трудим, да се подвизаваме, как изобщо да живеем? Точен и определен отговор на тези въпроси не ще се намери в нито една книга. Това може да се установи само чрез дълъг опит, в много скърби, падения и изправяния. Това знание може да се постигне само със смирение и молитвен зов към Бога. Пък и не всеки монах е способен, при все старанието си, да вникне вярно в тези особености на своето положение, да опознае духа на своето време и характера на подвига, към който го задължават монашеските обети. Когато е съществувала непрекъснатата връзка с предшествениците, всички тези тайнствени и едва доловими за ума тънкости на иноческия живот, са се предавали на дело, без много думи, на нивото на духовно общуване, без излишен разсъдъчен анализ. Тогава не е било толкова сложно да се получи правилно монашеско наставление и да се стъпи върху пътя на духовното преуспяване, колкото днес.

Но когато тази жива връзка бе прекъсната, когато наследихме осквернени и разрушени от безбожниците храмове: запустели, без икони, без иконостаси, без престоли; голи манастирски стени, изписани с имена на туристи, изоставени обители без нито един монах, в които витаят единствено сенките на далечния и тайнствен свят; когато наследихме само стари книги, толкова непонятни и трудно приложими към днешния болен и така уродлив наш живот, съвсем не приличащ на оня, който са водели вярващите по времето, когато са били писани; когато самите ние идваме в манастира от света, който до вчера е гледал на монашеството като на музейна антика, като на смешно

и нелепо заблуждение на дедите и прадедите ни, тогава колко неразбираемо и страшно трябва да бъде монашеството за нас?! Колко много предпазливост, благоговееен трепет, напрегнато внимание, бодърстване, ревност, усилен труд и самоотрицание са нужни на онзи, който дръзне да встъпи днес в тази свята тайна и да се приобщи към истинския дух на иночеството. Но дори и при цялото ни старание за възстановяването на манастирския живот, ако то поне частично стане, това ще бъде само поради особеното въздействие на Божията благодат. Засега монашеският живот не е възстановен истински. Възстановяват се манастирските стени, украсяват се храмове, рисуват се икони, уреждат се жилища за монасите, шият се одежди, раса и мантии, извършват се подстрижения, назначават се игумени и около тях се събират послушници, но истинският монашески живот все още не е започнал. Онази вътрешна монашеска работа, онази жестока бран с княза на този свят, онова ежедневно и ежечасно умирање, в което се състои монашеството, не са се възобновили истински под черните одежди сред тези древни стени.

Откъде започва монашеството?

При подстрижението в монашеския ангелски лик първият въпрос на игумена към подстригващия се е: „Защо си дошъл, брате, прекланяйки се пред този свят жертвеник и тази свята дружина?“ - И първата дума на онзи, който е решил да стане инок, е: „За да се отрека от света, честни отче.“*

Ето какво е това начало! Без него, без този

* Така звучи този отговор при чина на подстрижението на грузински език. В славянския тревник е: „За постническо житие.“

крайъгълен камък не може да има монашество. Без това отричане - решително, вътрешно, дълбоко - то ще остане само актьорство, поза, украсен гроб, криещ в себе си смраден прах.

Ето няколко слова на Светите отци за отричането от света и за значението му за онези, които търсят Бога.

Преподобният Исак Сириец: „Никой не може да се приближи към Бога, без да се отдалечи от света. Отдалечаване наричам не телесното преселване, а откъсването от светските дела. Добродетелта на отстраняването от света се състои в това да не занимаваме с него ума си.“

„Колкото човек пренебрегва този свят и ревнува за страха Божи, толкова се и приближава към него Божият Промисъл.“

„Ако някой доброволно се лишава от благата на света, според колкото се лишава от тях, дотолкова го съпровожда милосърдието и го подкрепя човеколюбието Божие“

„Разруши предварително всеки външен съюз в себе си, и тогава ще можеш да бъдеш в съюз с Бога в сърцето си; защото единението с Бога се предшества от отричане от вещественото. Хлябът се дава на младенеца, след като е закърмен с мляко. Така и човекът, който възнамерява да преуспява в Божественото, желае преди това да се отстрани от света, както и младенецът от майчините обятия и гръд.“

Преподобният Йоан Лествичник: „Отричането от света е съзнателна ненавист към вещественото, възхвалявано от миряните, и отхвърляне на естеството с цел да получим онези блага, които са над естеството.“

„Онези, които поемат такъв подвиг, трябва да се отрекат от всичко, да презрат всичко, да се надсмеят над всичко, да отхвърлят всичко, за да положат твърда основа.“

„Монах е онзи, който се придържа само към Божиите слова и заповеди по всяко време, на всяко място и във всяко дело. Монахът е непрекъснато принуждаване на естеството и неотслабващо внимание към чувствата.“

„Монах е онзи, който, скърбейки и страдайки с душата си, винаги помни и размишлява за смъртта - и насън, и наяве.“

Свети Игнатий (Брянчанинов): „Привързаността към веществото и вещественото преуспяване може да обхване лесно целия човек, завладявайки ума и сърцето му, всичкото му време и сили... Такава привързаност го отвлича от Словото Божие, от мисълта за смъртта и вечността, отвлича го от вярата в Бога и от богопознанието и го убива с вечната смърт. „Ако някой обича света“, обявява за всички без изключение Светият Божи Дух, тоест земния живот с неговото преуспяване и наслаждение, „той няма любовта на Отца“ (1 Иоан. 2:15), тоест на Бога. „Приятелството със света е вражда против Бога; Който, прочее, поиска да бъде приятел на света, враг става на Бога“ (Иак.4:4). „Не можете да служите на Бога и на мамона“ (Мат. 6:24).

Мнозина пристъпват към Господа, но малцина се решават да Го последват. Мнозина четат Евангелието, наслаждават се, възхищават се от висотата и светостта на неговото учение, но малцина се решават да насочат поведението си по правилата, които то законополага. Господ казва на всички пристъпващи и желаещи да се съединят с Него, че ако дохождат, но не се отричат от света и от себе си, те не могат да бъдат Негови ученици (Според Лука 14:26).“

„Уви! Колко слаби и изменчиви сме! Гледам нашата немощ, гледам я със сълзи!... Очите ми търсят отрада, утешение - и внезапно се обръщат към пустинята, към уединението! Там е най-безопасно!... На там се стреми, душе моя!... Бягай! Ако краката не могат да бягат бързо, понеси се на криле! Бързай!... Лети!... Спасявай се от челюстите на звяра: света!...“

„Уединението е тиха, спокойна смърт преди смъртта, която е неизбежна участ на всеки човек и която за грешниците, за робите на света е страшна. В уединението от човешкия ум постепенно се изглаждат впечатленията, начертани от предметите на този свят - и умът постепенно се откъсва от общуването с него. Той гледа върху му сякаш от задгробната страна, сякаш от онзи свят...“

При Светите отци ние ще срещнем много подобни наставления, в които те говорят за съществената необходимост да се оттегли от света онзи, които желае истински да намери своя небесен Отец.

Светът потиска Божиите раби и отвън, и отвътре. Отвън - с житейската гълчава и страстните човешки дела. С онази кипяща, безредна, безбожна човешка суета, изтъкана от грижи и страсти, която е основана върху търсенето на временните земни блага, на стремежа към краткото земно благополучие, на жаждата дори за мигновено, но тукашно, днешно щастие. Светът е малодушната човешка боязън да се мисли за утрешния ден, за приближаващата се смърт, за неизбежната среща с вечността, за Съда и страшната отговорност за земния ни живот. Това е нежеланието на угоените души да се отделят от земята, да повдигнат лицето си към Небето и да потърсят своя Творец. Това е окаменялото безчувствие на сърцата, забравили или намразили своя Отец Небесен. Това е най-сетне и любовта към веществото, към всичко плътско, кръвно и чувствено. Светът е и някакво грандиозно хазартно състезание, където всички са

опиянени от страстта към съперничество и гонитбата за разни шарени, блестящи и безсмислени предмети, които един другиму изтръгват от ръцете. Светът е смесица, хаотично преплитане на всевъзможни дела, думи, жестове, чувства, понятия и мнения; груби, най-скотски или изтънчени, поетични, изискани. Това е любов и ненавист, героизъм и страхливост, низост, високоумие и пълно безумие, стройни, симетрични построения и пълна разруха - всичко е като някаква оглушителна какофония, някакъв огромен сложен оркестър, който все настройва различните си музикални инструменти, но никога не започва да свири нещо достъпно и хармонично. Макар в този хаос и да проблясват частици на нещо сериозно и дълбокомислено, то те веднага изчезват нанякъде и отново започва да цари хаос, безсмислица и безредие... Ето какво ни откръжава, подобно на клокочещо, пенливо море!

Този боговраждабен хаос се отразява като в огледало и в нашите сърца. Същото пенливо, вълнуващо се море смущава душите ни и отвътре, отнема мира на душата, засенчва от духовния ни взор Бога. За да се съберат всички чувства и мисли, и да се насочат и подчинят на Единия Цар - Христа, необходимо е и външно, и вътрешно да се отстраним от света, от всяка празна суета и грижа. Именно за това е създаден монашеският начин на живот.

Но за онези, които нямат сили да изберат пътя на самоотрицанието и бягството от света, които живеят християнския си живот сред него, е полезно и необходимо да имат свой доста обширен кръг от грижи, интереси и различни житейски задължения. Чрез тези външни дела, които трябва да изпълняват честно и богоугодно, чрез тези постоянни грижи за ближния, чрез онези скърби, с които неизбежно е свързан техният семеен и обществен живот, чрез постоянния сблъсък с много хора - вярващи и невярващи - мирянинът се учи на саможертва, смирение, милосърдие, молитва и страх Божии. Неговата работа над себе си се извършва повече външно, най-вече чрез външното добротворство. Той също се бори непрекъснато с онези съблазни, с които демонът постоянно се стареа да го въвлече в грях, като му въздейства основно чрез хората, но също така и отвътре, смущавайки го често с различни помисли и чувства. И макар че християнинът в света трябва непрекъснато да следи своите чувства и мисли, той все пак се намира в непълно състояние на трезвост, в разсеяност и забрава и няма възможност да се вслушва дълбоко в сърцето си, грижливо да го очисти и винаги да го устремява към Бога.

А монахът, бягайки от света и отдалечавайки се от него, се стреми чрез това да започне ясно да мисли и преживява онова, което е свързано с неговата бъдеща вечна участ. Да започне да разбира и чувства истински, че ние сме окаяни грешници, че наистина загиваме, че крайно се нуждаем от Изкупител и Лекар на душите, че само в Него е животът, че извън Него всичко и пустота и нелепост. И наистина да чувства и преживява всичко това, а не само да го признава и изповядва на думи. Само когато човек затвори слуха си за бесовския шум на света, отклони очите си от тази хаотична пъстрота и изтрезнее от светското опиянение - само тогава може да започне да вижда по-ясно себе си, да различава смисъла и целта на своя живот на земята, да противоборства на врага - демона, който непрестанно желае да го отдалечи от Бога, и само така може да го победи.

Монашеството е много славно и похвално дело, възпято от всички Свети отци. То е най-висшият начин на живот за човека на земята. Разбира се, добре е, че монашеският живот изглежда за нас много примамлив, а и кой истински християнин не мечтае в дъното на душата си за иноческия път? Но да се прецени истинският ни запас от ревност и любов към Бога и силата на онзи огън, без който не може да отидем да живеем усамотено, никак не е лесно. За съжаление може да се види, че днес голяма част от желаещите да постъпят в манастир се ръководят от най-чужди на монашеския дух причини. Колкото и тежко и неудобно да е за християнина да живее в света, това само по себе си все още не е достатъчен повод мирянинът да приеме монашество. Разбира се, случва се и такива причини да доведат някого в обителта и той, след като поживее там известно време, да се поправи и да стане истински монах. Случва се, но рядко. По-често става друго. Поради недоглеждане, невнимателност, неопитност или поради тщеславно разпалване някои смятат поривите на измамна ревност за истинско призвание към монашество и се извършва подстрижение. Но ето че у новоподстригания започват скърби, униние, отегчение от манастира, следва бягство, а после той често казва: „Подобре да не бях се раждал.“ Оказва се, че иноческият живот е напълно чужд на душата му, но обетите са дадени и никой няма право да се отрече от тях и целият живот на човека се превръща в постоянна мъка и скръб. Затова при Светите отци често се среща строгото наставление грижливо да се изпитва намерението на идващия за иноческо подстрижение и само след такова изпитание той да се удостоява с него.

Преподобният Иоан Лествичник казва на пастира: „Не възлагай прибързано ръце (за подстрижение) върху никого преди достатъчно дълго изпитание, което е благоразумно да се употребява и при миряните, така че някои от овците, дошли при нас от неведение, след време, като постигнат напълно и разумно всичко и не изтърпят нашата тежба и зной, да не се обърнат отново към света, защото ще отговорят пред Бога онези, които са възложили преждевременно върху тях ръцете си.“

„Всички, които пристъпват към този добър подвиг, жесток и тесен, но и лек, трябва да знаят, че са дошли да се хвърлят в огъня, ако искат да се всели в тях невещественият огън. Затова нека всеки да изкушава себе си и чак тогава да яде от хляба на иноческия живот, който е примесен с горчиви треви. Нека пие от тази чаша, пълна със сълзи, за да не подига бран за свое осъждане. Защото, ако не всеки, който се кръсти, ще се спаси... то ще премълча за другите.“

Как тогава да осмислим и да преценим дали нашето отношение към монашеския живот е по Бога и дали е надеждно и устойчиво? Затова трябва да разгледаме възможните неискрени мотиви и стремежи към избора на този път, да ги съотнесем със себе си и ако открием някои от тях, да ги отхвърлим от себе си като фалш и притворство. Едва тогава ще се види какво остава в нас и доколко истинско и искрено е влечението ни към монашеството.

С какво предразположение идваме днес в обителта и с каква представа за живота в нея, зависи в значителна степен от това как ни е подготвил светът. Светът в наше време се отегчава. Всичко му е позволено, всичко може и всичко вече е опитано. Упорит, самонадеян, горд със своите “научни постижения”, той е проникнал в много ъгълчета на своето видимо обкръжение, с любопитния си ум е премерил всичко, което е могъл, за всичко си е съставил високомерно мнение, всичко е подложил на анализ, всичко е пипнал и опитал на вкус, от всичко се е преситил и над всичко се е надсмял. Сега пък му харесва като контраст на омръзналия му съвременен дух да опита вкуса на

нещо отдавна забравено, на нещо необичайно, странно, да разнообрази с него списъка на развлеченията си. В пъстрия пулсиращ фон на съвременната “суперкултура” и отчаяно беснуване така мило и утешително се вписват картинките на стари църквици с живописни манастирски постройки, на фона на които някакви загадъчни брадати хора в дълги черни одежди живеят такъв забавен живот, като че ли случайно пренесен в нашия век от далечното средновековие. Манастирите с живи монаси днес привличат и забавляват любопитните туристи повече от изложбите, музеите или зоологическите градини. Светът гледа на инока като на нещо чудновато и любопитно, предизвикващо недоумение. И, разбира се, върху всеки от нас в света в различна степен е действала и е оставала следа тази омагьосваща тайнственост, с която околните са гледали на монашеството.

Освен това в наши дни младият човек от нищо не е увлечен толкова, колкото от желанието да направи впечатление на околните. Той е готов с всичките си сили да се бори, но да изглежда необикновено и да привлече вниманието. Готов е да постига това и с дрехите, и с маниерите, а и с избора на особена дейност, занимание или начин на живот. Почти всички усилия на младите хора са насочени към това да се представят за “нещо” в обществото, да изглеждат като някакви тайнствени, загадъчни натури, да се утвърдят като личности - често и без значение дали като благочестиви или нечестиви, - само и само да оставят впечатление за нещо особено, да се запечатат по-ярко на фона на общата пъстра картина и да изиграят изключителна, запомняща се роля пред омаяните си връстници. Всичко това може незабележимо, но доста успешно да подтиква младите към възторженото желание да облекат монашеските одежди. Те могат дори да тръпнат от възторг, предвкушвайки колко “страхотно” впечатление ще направят един ден, когато се появят пред очите на своите приятели и познати в дълго монашеско расо, с дълги коси и брада, с изпито лице и брoеница в ръка; как онези с отворена уста ще слушат всяка тяхна дума, а те - с тих и смирен глас ще им дават наставления.

Светът е своеобразен уличен театър, където всички зрители едновременно са и актьори, където всеки се старае пред другите да изпълни тънко замислената си роля, да учуди, да плени, да бъде похвален. Всеки сам си измисля сценария, сам избира костюмите и сам играе ролята. Във всеки от нас това актьорство е дълбоко загнездено.

На нашия стремеж да идем в манастир може до голяма степен да повлияят отношенията с близките ни хора - с роднини и приятели. Понякога, когато ближните не ни разбират и не ни уважават, когато не получаваме от тях онова признание, за което се смятаме достойни, или просто малко ни забелязват, още повече ако враждуват с нас, тези досадни отношения могат да предизвикат нетърпеливото желание по някакъв болезнен начин да им отмъстим, да направим нещо предизвикателно, изключително, което да ги накара да съжаляват за отношението им към нас. Поради такива чувства - обида, накърнено самолюбие, униение, отмъстителност и др., някои млади хора (особено такива, които се смятат за ревностни християни) често правят и този жест: демонстративно отиват в манастир, занасяйки там със себе си и всичките тези страсти. Но дори и при онези, които са напуснали света, ръководени от здрави вътрешни пориви, могат по-късно да изплуват подобни на горепосочените стаени стари обиди, досади, отмъстителни помисли, които да смесват с чистите ни намерения своята нечистота и да присъединяват към искреното желание за монашество нездравата радост да отмъстим чрез подстрижението на тези, които в света не са ни възприемали така, както на нас ни

се е искало: „Нека сега да се дивят и да знаят, че аз не съм такъв, за какъвто са ме смятали.“

Нашето време се отличава с необикновена човешка гордост. Гордеят се и се превъзнасят един пред друг и стари, и млади, и хубави, и уродливи, и учени и прости. Гордеят се с всичко, с което може и с което не може. Гордеят се и с добродетели, и с грехове. Но повече от всичко започва да се развива гордостта на ума: мъдруванията, претенциите за редки философски дарби, за религиозни способности, за тънко разбиране на психологията и друга подобна самонадеяност на гордия разум, а от всичко това особено много страда младежта. Дръзките търсения на мъдруващия ум, психологическите лъжерелигиозни и лъжемистични опити, съчетани с наркомания и разврат, на фона на изтънчена рокмузика, дошла при нас от тъмните дълбини на ада, е мощната, досадна, натрапчива съвременна младежка култура - школа за умствено-чувствено сладострастие. Почти всеки млад човек от градската интелигентска среда (а основно такива хора днес идват в манастирите) в течение на много години е построявал в болното си съзнание един илюзорен свят състоящ се от всевъзможни сложни високоумия, преплитания на тънки сладострастни чувствени усещания, свят украсен и овеян с горделиво самоупоение и самопревъзнасяне. Такива хора, идвайки в християнството, вече имат особени претенции за дълбока религиозна надареност, смятат религията за единственото достойно за тях занимание, презират всички земни дела и грижи, смятат за недостойно за себе си уреждането на домашно огнище. Когато идват в манастира, те веднага решават, че по-задълбочено от другите могат да възприемат тънкостите на монашеския живот, опитват се да го усвоят в духа на същите сладострастни наркотични опити, с които са се занимавали в света, веднага се втурват към “духовното”, към “надсветското”, към “блаженото”. Те много се учудват, когато манастирът започне настойчиво да ги връща към земята и да им отнема тази тяхна “възвишеност”.

Младежта сега се отличава със страшно разслабление, необикновена леност, празност, слабоволие и малодушие. Ние от детинство сме свикнали да вършим само това, което ни е интересно, да се отдаваме само на развлечения, да се вслушваме в своите душевни страсти, като търсим само приятното и желаното, и бързаеме да ги задоволим. Разглезени, рано опитали всичко приятно и преситени с всички вкусове, ние сме свикнали да подбираме и опитваме от живота си само сладките гроздове - най-пикантните и ярки усещания, да правим само това, което чувствено ни наслаждава и увлича. Всеки еднообразен и ежедневен труд, всяко усилие и борба със себе си, изпълнението на някакви задължения, спазването на някакъв ред - всичко, което изисква концентрация на волята, целенасоченост, постоянство, ни се струва плен, насилие над личността ни, затвор, ужас. Когато нашата младеж говори за “свобода”, тук трябва да разбираме свободата да не правим никакви усилия над себе си, свободата да плуваме по течението - където и да ни отнася то. Да работим, да уреждаме дома си, да се изхранваме, да издържаме семейство - това за нас е смърт и край на всичко, затова и нямаме никакви сили и желание за него. Ала плътските удоволствия са така възжелани, така неотразимо желани, че младежта е готова да греши ежечасно. Затова са малко младите семейства, още по-малко са тези, където се пази верността към съпружеството, където усърдно се грижат за децата си. Повечето млади хора - дори и сред вярващите - сега не се стремят към семеен живот от страх пред житейските трудности, но не могат и да устоят срещу блудната бран, намирайки се в света. Свикнали на разслабен живот,

неспособни да устроят пълноценно живота си сред човешкото общество, те често се надяват да намерят в манастира своето място.

Някои млади хора поради своя слаб характер просто загиват в света. Пропиват се, поробват се от наркотиците, развратата, враждуват с ближните, забъркват се в скандални истории, извършват престъпления и не могат да се поправят. Сега има много такива съвсем млади и едва започващи живота си хора, които вече страдат от старческо разслабление, апатия, липса на интерес към всякакъв вид житейска дейност, развили вкус само към греховното, сладострастното, хазартното, към всичко, което убива душата, а понякога и тялото. Много от тях, ръководейки се често дори не толкова от вярата, колкото от елементарно благоразумие, молят за разрешение да живеят в обителта и мнозина живеят година или две. Манастирът сякаш им влияе благотворно. Тук те повече не грешат, а водят сравнително подреден живот. Трудят се, молят се, четат, изучават основите на християнството, изповядват се и се причастяват. Но най-често им липсва особен стремеж и желание да понесат иноческия кръст. Те знаят, че да се върнат в света е опасно за тях, че там отново ще почнат да грешат и ще продължат да живеят както и преди. Освен това под влияние на обкръжаващата ги “мода” за монашество, която се разпространява в наши дни, те започват да се замислят дали да не се облекат с монашески одежди. Но все още не са дали обет за иночество, все още са “волни птици”, пътят им назад към света не е затворен и те не подозират какви вътрешни бури, какви възжеления и помисли за живота в света ги чакат, след като им бъде казано след подстрижението: „Край! Повече никога не бива да мислиш за мирски радости: за семейно огнище, за весели компании с приятели, за кино и телевизия и за много друго от това, с което обикновено живеят хората в света. Забрави сега всичко, към което си бил привързан, умри и се погребеш тук!“

И макар намерението да избягаш от греховете си да е сериозен повод за постъпване в манастир, за приемането на монашеското подстрижение е необходима и немалка ревност към богоугождение, а и самоотричане, без които няма да има истински монашески живот.

Трябва още да се отбележи, че младите хора от 16-17 и до 24-25 години винаги са се отличавали със свободомислие, мечтателност, възторженост и романтичност. Повечето от тях в този период на живота си не желаят да мислят за скучната трудова дейност и за битовите земни грижи, а жадуват за най-ярка, блестяща и необичайна съдба. Тази е възрастта, в която юношите са настроени да изберат най-романтичен, най-героичен житейски път - за да подражават на всичко онова, което ги е възхищавало и увеличало в мечти при четенето на занимателни книги или гледането на филми. В този период те са максимално откъснати от истинското положение на нещата, живеят с фантазии и илюзии, готови са да извършват най-отчаяни, дръзки, необмислени и неоснователни постъпки. Това е възраст, когато човек все още не се познава достатъчно и се намира сякаш “извън себе си”, но е изпълнен с много енергия и плам. С течение на времето много неща се променят и едва забележими склонности на характера изведнъж се проявяват много силно. Човек става много по-практичен и “земен”, появява се желание да се устрои, да създаде семейство, да придобие имущество, солидно, уредено положение в обществото и др. Затова трябва с голямо внимание да се отнасяме към желанието на младите да станат монаси. Те още не са се формирали. Толкова много неща в тях тепърва ще се променят. Неподозирани сили и потребности ще оживяват и въстават в тях, изисквайки да бъдат удовлетворени.

Наистина в древността Отците са смятали юношеската възраст като най-подходяща за постъпване в манастир именно поради нейната гъвкавост, податливост на възпитание, поради впечатлителността и незакалеността, неутвърдеността в неправилни чувства, поради което по-дълбоко и из основи са могли да бъдат усвоени християнските настроения и преживявания. В древните времена младостта се е отличавала с непознаване на греховете и това ѝ е давало сила чисто и свято да възприема и носи докрай иноческия кръст. Сега младите са други. Вкусили всички видове грехове, те са упорити, неподатливи на възпитание, своеволни и дръзки. Пък и много ли наставници има днес, които да съумеят правилно да възпитат младите в духа на иночеството, да ги научат на духовна бран, да ги оградят от греха, да ги предпазят от попълзновенията, да ги доведат до възмъжаването? А без такива мъдри наставници, без твърдо формиран манастирски ред младите подстриженици ще станат най-лесната плячка за демона.

Много и разнообразни причини и разположения на сърцето могат да доведат днес младия човек в манастира. Едни от тези настроения напълно съответстват на оня дух на живот, с който диша монашеството, други са противоположни и несъвместими с него. Разбира се, съвсем не най-праведните и ревностни християни трябва да попълват обителите. Често най-големите грешници са се превръщали в манастира в най-велики праведници.

Преподобният Исак Сириец казва: „Често се случва, че човек е непотребен, непрестанно уязвяван и низвергван поради недостатъчно познаване на монашеския живот от опит, намира се в постоянно душевно разслабление, но след това грабва хоругвата от ръцете на войнството исполинови синове, името му се превъзнася и се възхвалява много повече, отколкото името на подвижниците, известни със своите победи. Той приема венеца и драгоценните лаври в изобилие пред всичките си приятели. Поради тази причина да не допусне никой, който и да е той, отчаяние в себе си и да не изоставя молитвата! Нека не се леним да изпросваме застъпничество от Господа.“

„Манастирът е място за покаяние - казва свети Игнатий (Брянчанинов). - Невъзможно е да се откаже покаяние на онзи, който го желае и го търси, дори и да не може да се владее подобно на беснуващ се, защото то е дадено от Бога и неговото убежище, пристанът му - манастирът, не е отнет от Него...“

Св. Иоан Лествичник, изброявайки подбудите за встъпване в безмълвния живот, много повече подчертава желанието да се избегне грехът и да се отдалечи собствената немощ от съблазните, на които тя не може да противостои, отколкото желанието за християнско съвършенство, желание, от което са се ръководили малцина. Днес, когато сред света са се умножили съблазните и грехопаденията, когато човешката сила се е изтощила пред силата на разпространилите се и обхванали света съблазни, когато чувството на осъзнаване на греховността и желанието да се освободим от нея още не е угаснало във всички човеци - повечето постъпват в манастир, за да снемат от себе си греховното бреме, за да подкрепят себе си в своята немощ, за да обуздаят себе си. Св. Иоан Лествичник нарича манастира още и болница“ (свети Игнатий).

Но трябва да помним, че колкото благоразумно и разсъдително да е нашето решение да идем в манастир, необходимо е да имаме и призвание от Бога - особено вътрешно предразположение, дар за монашески живот.

Свети Игнатий казва: „От печалите не трябва да се крием в манастир, в който се отива само по призвание. Всички, за които зная, че са постъпили в манастир поради

някакви външни обстоятелства, а не по призвание, са много неустойчиви и непременно оставят манастира с големи неприятности за него, а и за себе си...”

„Пребиваването в манастир без искрено желание да се води монашески живот се съпътства от неприемането на онова поведение, което се изисква от правилата на Светите отци, и поради това може да донесе само вреда и да доведе насилвания към такъв живот до най-неприятни последици.“

„Монашеството е Божествено установление, чрез което християнството достига до най-висшата точка от своето развитие. Сред правилата на това Божествено установление е и това в монашеството да встъпват люде с истинско желание, което преди приемането на обетите да се подлага на строго разглеждане и изпитание. На онези, които имат студено и колебаещо се желание, строго се забранява да встъпват в монашеството.“

„По-добре е да се напусне манастирът и да се живее в света живот, който съответства на собственото ни желание, отколкото, живеейки в манастира с враждебно чувство към него, да живеем живот, който изобщо не съответства на монашеските правила и неминуема последица от който е най-ужасният разврат.“

Трябва да имаме предвид, че всички ние сме се родили, израснали и формирали в среда с най-уродливи, причудливи, сладострастни настроения и увлечения, че сме пропити от нетрезвия дъх на света. Ние сме деца, израснали сред безкрайно пиянско веселие. Ще ни бъде много трудно да напуснем истински този весел и шумен свят с музика, танци, илюминации, с проблясващи фантастични картинки, с разнообразни сочни ястия и аромати - и да се окажем изведнъж на тесния, забравен от всички пустинен път, с един или двама спътници, без изобщо да познаваме местността, с оскъдна храна, вехти дрехи и без да знаем къде ще ни свари студената и тъмна нощ.

Та нали монашеството е странстване! То е скръбно и изморително пътешествие в далечна неизвестна страна, за която знаем само от чуждите думи. То е постоянно отдалечаване от познатото, обичайното, родното. И така: готови ли сме да останем на този път завинаги, до последния час на живота си на тази грешна земя, завинаги да се откажем от този близък, толкова топъл и роден на сърцето ни живот в света? Дали няма след година-две, замръзнали, прегладнели, закопнели, да махнем с ръка на всички иночески обети и да побегнем с неудържимо желание към оня шумен панаир, в обятията на нашите близки и приятели?

А колко уютен, весел и комфортен е днес животът в света! Колкото са се разпространили там развлекателните, занимателните и направо “страхотните” неща, толкова истинският християнски и още повече монашески живот е станал по-труден, по-непонятен, неуютен, чужд на нашия ум и сърце. Между светския и християнския начин на живот има такава голяма разлика, че за да премине към християнските ценности, човек трябва да зачеркне почти всичко, с което е живял и което е почитал преди. Отначало той трябва да остане сякаш без нищо дотогава, докато не придобие истинските християнски богатства. Днес монашеският живот контрастира с живота в света, сред който той изглежда строг, жесток и студен. Постъпилият в манастир отначало все още се въодушевява от много неща. Едва започналият живота си в обителта иннок обикновено чака скорошни дарове на благодатта, надява се в най-

близките години да се сподоби и с дара на молитвата, и със сърдечен мир, и с духовна сладост, мечтае по-скоро да се очисти и да прозре. Но постепенно той узнава, че тези сладостни и утешителни усещания не ще му се дадат скоро, че е възможно и до края на живота си да вижда и усеща в себе си само печалното и малко утешителното. Той вижда, че в наше време вече не са открити онези висоти, пред които спира дъхът, че последното монашество, както и последното християнство, силно е отслабнало, загубило е своята предишна забележителна красота и широта, станало е болно, скръбно и слабо. Светът е проникнал във всички вътрешности на този кораб, заседнал в плитчините и разбиван от прииждащите вълни. В манастирите все по-рядко идват верни на монашеския дух иноци, няма опитни наставници, цари своеволие, своемислие, своенравие. Мнозина монаси измислят свои учения, извеждат свои понятия за този път, които не съвпадат с понятията на древните Отци монаси. Така че нерядко онзи, който днес пожелае сериозно да живее в манастир, ще бъде посрещнат от скръб, теснота и униние. А при това и всичко вътре в нас е така запуснато, болно и изопачено, толкова жестоко, окаменяло и враждебно е на Бога, че всяко, дори и най-малко духовно дело ще изисква огромни усилия, бран, самопринуждаване; така че целият живот на монаха се изпълва с почти непрестанни въздишки и стенания. Може да се каже, че онзи, който сега искрено желае да понесе иноческия кръст, се обрича на невъобразими скърби: тайнствени, непостижими, дълбоки, измъчващи душата, очевидно заместващи в наше време онези присъщи на древното монашество подвизи, за които ние вече не сме способни.

И така, хората днес както никога са омагьосани и заплени от света, податливи са на всичките му съблазни; а и монашеството както никога досега трябва още повече да се пази от този жесток и враждебен на Христа свят. Това означава, че сега особено внимателно трябва да проверяваме себе си, преди да хвърлим предизвикателство на света, и да не се доверяваме на своята пламенна, често разнежена от тщеславието ревност. Ще имаме ли достатъчно интерес и любов към духовните занимания, към молитвата, към четенето и изучаването на писанията на Отците, към вътрешната работа над нашето сърце? Ще удовлетворят ли тези занимания и интереси онова огромно войнство на душевните ни сили и потребности, които ще се освободят и ще бродят без работа, когато им отнемем светската дейност?

Например колко сили на душата намират работа и приложение в живота на семейния християнин в света! Той целият е изпълнен с напълно порядъчни и душеполезни грижи, които го смиряват, учат на милосърдие, не му дават да лентяйства, концентрират волята му, оживяват го и насочват дейността му, ограждат го от нечисти помисли и го отклоняват от егоизма. Семейните скърби, тегоби, преживявания го учат на гореща молитва и упование на Божията помощ, подтикват го да търси разрешение на всички трудности в Църквата и църковния живот. Всичките му сили са напрегнати, той не бива да се разслабва, да се лени, иначе веднага ще падне и ще познае отклонението от правия път.

В манастира обаче християнинът няма тези грижи и трудности. Той може да бъде много по-свободен и спокоен. Защитен е от манастирското началство и братята, предпазен е от излишни грижи за добиване на храна и дрехи и от опасността да съгреша тежко. Той може без особено напрежение да живее съвсем благочинно, просто да се

влее в общия ритъм. Но ако успоредно с това той не се интересува сериозно и дълбоко от духовните въпроси, не се захване с богатата вътрешна работа над сърцето си, т. е. не започне истински монашески живот, всички тези негови незаети сили на душата ще скучаят и ще започнат да стаяват греховни и зли възжелания. От това ще започнат сринове и в края на краищата ще се надигне силна вътрешна бран. Ще го напада най-лошо настроение. Всичко наоколо ще изглежда пусто, мъчително и ненавистно. Ще дойдат леност, самосъжаление, блудни помисли, тъга, отчаяние и разслабване на всички вътрешни сили. Така че при мнозина, живеещи в манастира не по монашеския дух, има голяма опасност страстите да не намалеят, а значително да се развият, може съвсем да се развали характерът, дори да се разстрои психиката. „И възторжеността, и раздразнителността могат да се усилят при живот в манастира“ (казва свети Игнатий).

„Онези, които искат да придобият страх Божи - казва преподобният Йоан Лествичник, - трябва да се подвизават с всички сили, за да не придобият в това училище по добродетел вместо добродетел - лукавство и злоба, хитрост и коварство, ловкост и гняв; защото тъй се случва и не бива да се учудваме на това. Докато човек остава мирянин, работник на кораб или земеделец, против него не се въоръжават така силно и враговете на царя. Когато пък видят, че е взел царския печат и щит, меч, оръжието и лъка и се е облякъл във воински одежди, тогава скърцат срещу него със зъби и всячески се опитват да го погубят. И така, не бива да се дреме.“

Много и различни вредни страсти и склонности можем да развиваме в себе си, живеейки в манастира, и дори да ги умножаваме, ако не срещнем там опитен монах, който да може да разкрие пред нас тази сложна и много тънка, съкровена наука за духовната битка. А ако в нас няма такава битка и се задоволяваме само с външното благочестие, т.е. спрем на минимума, то ние ще сведем цялото си монашеско битие до ежедневно принасяне Богу на нещо като дан или оброк, състоящ се в стоене на молитва, четене на килийно правило, известно въздържание в яденето, носене на послушание и други подобни външни трудове, но при това не очистяваме сърцето, не се пазим от духа на света, на празността, веселието, разсеяността и т.н., тогава манастирът не ще ни изцели, а ще ни направи съвсем болни и разслабени и ще развие в нас множество малки зловредни волности, не ще изгони страстите, а ще ги вкара вътре, ще ги задълбочи, ще ги направи по-скрити и трудно изцелими. Като не виждаме и не разбираме своите сърдечни движения, като не съумяваме да различим доброто от злото в тайниците на своята душа, ние може да възприемем уродливо и превратно особеностите на манастирския живот и да развием още повече болестите си.

Така например монашеството ни учи да забравим всичките си роднини и да изоставим грижата за другите, за да останем насаме с Бога и да насочим цялото си внимание към спасяването на нашата душа. И ако ние възприемем неправилно горното наставление, оправдавайки се, че трябва да мислим само за себе си, а забравяме, че монахът трябва да се смята за по-лош, по-долен от всички и за слуга всекиму, може да развием страшен егоизъм, да се ожесточим, да придобием немилосърдие, дори ненавист и надменност към всички хора. На нас обаче това ще ни се струва аскетичен дух, ще радва и услажда сърцето, което уж е презряло света и всички, които са в него. Всъщност обаче всичките ни мисли и интереси ще се въртят около собственото ни „аз“. Ние ден и нощ ще се вслушваме в някакви свои вътрешни усещания, настроения, движения, към всеки звук и трепет в себе си, ще сътворим кумир от малкия си вътрешен свят, ще го

изучаваме, ще правим психологически опити, ще откриваме приятното и неприятното, ще търсим причините за тях - и ще смятаме това ровене в себе си за тънка духовна работа. Но това е противоположно на заповяданото от Господа: „Ако някой иска да върви след Мене, нека се отрече от себе си“, „Намрази... самия си живот“, „Погуби душата си заради Мене“ (Лук. 9:23; 14:26; 17:33; Иоан. 12:25). Да се вслушваме в себе си, е нещо съвсем различно. То е да престъпим и безжалостно да потъпчем своите “приятно” и “неприятно”, “харесва ми” и “не ми харесва”, своите преструвки и кокетство, да престанем да жалим себе си, да се раздадем в Името Божие. Също така под предлог на изучаване на тънки духовни въпроси и дълбоко изследване на Светото Писание, ние можем да се отдадем на високоумие и да развием в себе си горделива, безжизнена и надменна ученост. Под формата на иноческа простота и прямота в отношенията с хората можем да развием грубост и дързост. Под маската на монашеска строгост, сдържаност, мълчание, уединение, можем да развием жлъчна мрачност, озлобление, презрение и отчужденост. Като твърдим, че всичко добро трябва да вършим тайно, а пред други да се държим непривлекателно, дори като юродиви, можем съвсем да се разхайтим, отначало външно, а после и вътрешно - и да започнем да живеем в духа на света. Под маската на смиреномъдрието и признаването на собствената ни немощ, под уж трезвия поглед върху слабостта ни - можем изобщо да изоставим монашеските трудове и да заживеем както ни падне. Или пък под предлог загрижеността ни за спасението на хората да се заемем с мисионерска дейност, да се завърнем в света и там със самомнение, гордост и привидна благочестивост да поучаваме наляво и надясно, да мъдруваме и да се молим за всичко и за всички, да се смятаме едва ли не равноапостоли. Много други подобни изопачения могат да се случат при живота в манастира, ако постъпилият там християнин няма сериозно отношение към монашеската наука и освен това е лишен от онзи фин слух и вкус, с помощта на който би могъл да различава истинското, стройното и здравото от лъжливото, болното и уродливото.

В наше време основната беда и трудност за всеки желаещ да стане монах е, че много рядко среща съчувстваща и истински ревнуваща за иночество душа. И в самата монашеска среда се срещат много случайни хора, които, макар и да са облечени в монашески одежди, са напълно чужди на монашеския дух и често дори са душевноболни или прелъстени. Положението на съвременните манастири днес е много лошо и на инока често му се налага сам да разпалва и поддържа в себе си ревността и желанието за духовни усилия.

Още на преподобния Пахомий Велики - основателя на общежителното монашество - Господ е открил, че ще дойде време, когато вярата ще отслабне и пороците ще се засилят. Безделието и пристрастяването към чувствени блага ще са отличителният иночески белег на това време. Духовният мрак ще се усили и те ще се борят един с друг за притежание на светски блага. Истинските подвижници ще са много малко. Те няма да имат ръководители. Ще трябва да възбуждат сами себе си към вършенето на добро и към отдалечаването от зло. Разбира се, подвижите им ще имат пониска цена в сравнение с подвижите на първите монаси. Те обаче ще получат награда наравно с първите, защото ще понесат немалко страдания поради тежките за иноците условия на съвременния живот.

Авва Антоний е казал за последното монашество: „Ще дойде време, когато монасите ще оставят пустините и вместо пещерите и колибите, с които е осеяна

пустинята, ще издигнат, старейки се да надминат едни други, великолепни здания, съперничащи по пищност на царските палати. Наместо нищета ще се прокрадне стремеж към събиране на богатства; смирението на сърцето ще се превърне в гордост; много от тях ще се възгордеят от знанието и любовта им ще пресъхне; вместо въздържанието ще се появи угаждане на стомаха и много от монасите ще се грижат да си доставят изискани ястия не по-малко от миряните, от които ще се различават само по одеждите си.“

Свети Игнатий казваше за положението на съвременните му манастири: „Днес разслабеното християнство подготвя и създава слаби монаси поради своето собствено състояние. Днес е голяма рядкост в манастира да встъпи някой, който е запазил неповредено здравето си и е способен за манастирски подвизи! Най-често встъпват слаби и повредени по тяло и душа. Встъпват хора, изпълнили паметта и въображението си с четене на романи и други подобни книжлета; встъпват преситени от чувствените наслади, придобили вкус към всички съблазни, с които е изпълнен днес света; встъпват хора със закоравели порочни навици и съвест, притъпена и умъртвена от предишния има начин на живот, където са били позволени всякакви беззакония и лъжи за тяхното прикриване. За такива хора борбата със себе си е много трудна. Трудна е поради изгубената искреност и неспособността ни към нея. По същата причина е трудно и наставляването на такива. Те са встъпили в манастира, захвърлили са светските дрехи, облекли са се с черни иночески одежди, но навиците и настроенията, получени в светския живот, са останали с тях и неудовлетворени, придобиват нова сила. Греховните навици и настроения могат да отслабнат само тогава, когато обхванатият от тях човек действа срещу им, изповядвайки ги и въставайки на бран според указанието на Словото Божие. В противен случай прегладнелият навик, запазил властта си над човека, ще изчака удобен случай да удовлетвори себе си и ще стори това алчно - с изстъпление.“

Същият отец казва: „В наше време манастирите се намират в ужасно положение и много добри хора, встъпвайки в тях без нужната подготовка, са разстроили себе си и са погинали.“

Всичко казано трябва да ни накара сериозно да преценим подбудите си да приемем монашество. Та нали и Самият Господ Иисус Христос в Светото Евангелие повелява да правим така. Ето думите Му, които могат да се отнесат именно и най-вече към идващия да стъпи на иноческия път в манастира:

„Ако някой дохожда при Мене, и не намрази баща си и майка си, жена си и децата си, братята и сестрите си, та дори и самия си живот, той не може да бъде Мой ученик; и който не носи кръста си, а върви след Мене, не може да бъде Мой ученик. Защото кой от вас, кога иска да съгради кула, не ще седне първом да пресметне разноските, дали има, каквото е нужно за доизкарването ѝ, та кога тури основите и не може да я доизкара, да не би някак да почнат да му се смеят всички, които гледат, и да казват: тоя човек почна да строи, и не може да доизкара? Или кой цар, отивайки на война срещу друг цар, не ще седне да се посъветва първом, дали може с десет хиляди да противостои на оногова, който иде срещу него с двайсет хиляди? Инак, докато е онзи още далеч, той ще проводи при него пратеници да моли за мир. Тъй, прочее, всеки от вас, който не се отрече от всичко, що има, не може да бъде Мой ученик“ (Лук. 14:26-33).

И така, нека да седнем и да помислим, можем ли истински да се отречем от всичко, което сме имали и сме могли да имаме в светския живот. И ако видим, че все още много обичаме онзи живот, че в нас не са достатъчни ненавистта към света, любовта към Бога и самоотречеността ни, нека по-добре изберем семейния живот на мирянина и да не предизвикваме на смъртен бой княза на този свят.

Тук можем да направим следното сравнение: в историята на държавите често се е случвало един малък народ да бъде пленяван и поробен от друг, по-силен от него, жесток и нечестив народ, на който е плащал данъци, робувал е на чуждия цар и изпълнявал установените от него закони. Но при това този малък народ често е имал възможността да запази своите традиции и обичаи, да запази вярата и културата си и да не се приобщава към онези езически безчестия, с които е бил преизпълнен животът на народа тиранин. И така, скърбейки и въздишайки, поробените са могли да водят повече или по-малко благочестив и трудов живот. Така са живели евреите във вавилонския плен. Но случвало се е такъв притесняван народ да събере сили и възглавяван от смел и благоразумен цар, да встане и да отхвърли игото на езичниците. Освобождавал се, процъфтявал и живял с пълни сили. Устройвал свое царство изцяло в духа на традициите и вярата си. Но ако силата на народа е била недостатъчна, ако царят се е оказал неспособен за такава решителна битка, ако народът, намирайки се в плен, не придобивал смирение и възлагал своите надежди не на Бога, а на силата на оръжието си, ако се ръководел от гордост и лъжлив патриотизъм, нямайки Божието благословение за това въстание, тогава той не можел да се освободи от притеснителите си и навличал върху себе си страшен гняв и кървава разправа, падайки в още по-тежко робство. Така е бил избит и поробен, отведен в печален седемдесетгодишен плен към вавилонските реки иудейският народ със своя горд и нечестив цар Седекия, когато той поради самонадеяността и гордостта си е решил да отхвърли властта на вавилонския цар над себе си.

Вавилон за нас е символ на света. Не на всички ни е съдено да избегнем този плен. Дори повечето трябва да се трудят в тази чужда на християнската душа страна, вирайки се с тъга в небето - своето отечество. Но този плен е полезен за нас, защото ни смирява. Чувството, че сме далеч от дома, постоянно ни държи в състояние на очакване и търсене на друго царство - на Небесното, Вечното, Блаженото царство, където вече няма да има печал, болести и въздихания.

Пророк Иеремия казал на отведените във Вавилон иудеи: „Градете къщи и живеете в тях, садете градини и яжте плодовете им; взимайте си жени и раждайте синове и дъщери; и на синовете си взимайте жени и дъщерите си омъжвайте, за да раждат синове и дъщери, и размножавайте се там, а не се намалявайте; грижете се за доброто на града, в който ви преселих, и молете се за него Господу; защото, ако нему е добро, и вие ще имате мир“ (Иер. 29:5-7). Ето наставление за живеещите в света. А да бъдат свободни от света и независими от него, да не приемат “кесаревото” и да не дават “кесарю кесаревото”, е съдба на малцина и тази свобода не се постига леко. За да напуснем този Вавилон, е необходима гореща вяра, мъжество, ревност към богоугождението, неотстъпно следване на избрания път и най-главното - призвание от Бога. Когато пък всичко това го няма и оттеглянето от светските грижи и тегоби е неоправдано, тогава нашият враг може да се надсмее страшно над нас.

Постъпилият в манастир, но не скъсал докрай отношенията си със света човек, останал привързан към него с много, макар и едва забележими нишки, рано или късно ще започне да възстановява тези връзки и да ги оживява все повече и повече. Когато първата ревност към манастирски живот се поохлади, когато занятията в манастира започнат да поомръзват и обстановката в обителта престане да подхранва романтичното настроение и стане ежедневна и еднообразна, тогава ще започне да се пробужда силна симпатия към онова, с което живее светът. Лошото е, че в средите на съвременното монашество този уклон се разпространява все по-нашироко. Духът на света, овладял много манастири, приучава монасите към някакви нови, лъжемонашески учения. Всички основи на иноческия живот, насочени към умъртвяване на тънките ни душевни страсти, се подменят от духа на света с противоположните на тях, които хранят и развиват тези страсти. Този дух се старае да прогони стимулите, с които се въодушевява и поддържа монашеството, и да насади наместо тях погрешни с надеждата, че чрез подхранването и задоволяването на някоя страстна склонност у човека ще го привлече и задържи в манастира. Светът се старае да насади и сред монасите дух на кариеризъм и съревнование за първенство, за външно превъзходство пред другия, за стремеж към санове и към началство. Има и много други измамни стимули, които, като подменят със себе си истинското монашеско дело, не могат енергично да поддържат и развиват външната страна на манастирския живот, а незабележимо я разлагат отвътре и я унищожават напълно. Така понякога може да видим в тревата празната обвивка на някой красив бръмбар, която като че ли се движи и пълзи като жива, но ако се вгледаме, ще забележим, че тя се движи от гъмжащите вътре в нея малки червейчета.

Но ако монасите изоставят учението на Светите отци, те изоставят истинския си път, макар и много сложен и труден за нас днес. Ако престанат да изкореняват от дълбините на сърцето си тънките душевни страсти и нечистите склонности, ако се отдадат само на играта на външно благообразие, много манастири от “кораби на спасението” ще се превърнат “в бездна на погибелта.” Това са отбелязвали Отците още през миналия век.

„Нашето монашество - пише архимандрит Анатолий (Бочков) в писмо до епископ Игнатий (Брянчанинов) - се стреми колкото се може и както може да подражава на света в маниерите, думите, живота, обичаите, като забравя, че тази външна страна често прикрива празнота и безхарактерност...“

„Важен признак за кончината на монашеството - пише свети Игнатий, - е повсеместното отказване от вътрешното дело и удовлетворяването на себе си с външна показност. Много често с актьорската маска се прикрива страшна безнравственост. Монасите актьори не оставят на мира истинските монаси в манастирите. Чрез този чужд на вътрешното дело, единственото средство за богообщение, начин на живот, човеците стават непотребни Богу.“

„Със своето плътско мъдруване човеците направиха от монашеството карикатура на истинската аскеза. Те поискаха да го подменят с актьорство в човешките очи, оставяйки забравена встрани мисълта за Бога и Неговото вездесъщие и съвършенство, проникващи в сърдечните ни дълбини.“

„Отец Никандър - пише Игнатий в писмо до игумен Антоний - наричал манастирите пристанища поради предназначението, дадено им от Бога, и казвал, че тези пристанища са се превърнали в бездни, в които се повреждат и погиват душите на такива хора, които сред света биха живели доста добър живот. На някои, които търсели

неговия съвет, той препоръчвал да не встъпват в манастир... Избирането на обителта трябва да става извънредно внимателно и предпазливо.

Днес някои разпалени лекомислени хора, дори от светските среди, се захващат да подражават на монашеството, без да разбират, че то е велика Божия тайна. Опитите на такива хора са смешни и жалки. Те само изобличават тяхното дълбоко невежество за Божиите съдби и дела. Каквото и да направят тези умници и ревнителите - всичко е в тяхна вреда. Забелязва се, че древният змей ги употребява като оръдия за преумножаването на житейската отдаденост на грижите и на службогонския характер в манастирите, с което решително се унищожават духът на монашеството, който е изпълнен със свята простота.“

„Умолявам те - пише същият светец на свой ученик, - оцени, отдай дължимото на делото на Светите отци, което те са научили от Божествените откровения! Оцени го, защото то ще подпомогне твоето спасение и преуспяване. Оцени делото - казвам с плач и сълзи - което днес е отхвърлено от монасите, потъпкано е от тях, погребано е в дълбока забрава, в неизвестност, заменено е - не зная с какво - с някакви игри...

Уви! Търся в себе си самоотрицание и не намирам! Търся човек, който би се решил да се отрече от себе си и лишен от всякаква воля, да поиска да последва Христа и да изпълнява Неговата воля - и не намирам! Тъгуват очите ми сред многолюдната тълпа като че сред пустиня и не намират нищо, на което да се спрат с утешение! Всички ние сме възлюбили своите празни и глупави пожелания, възлюбили сме тленното, временното, плътта и кръвта и живеещата в тях вечна смърт! Тесният път е път на самоотричането, а върху широкия път на самоугодието е тясно. Блъскаме се, бързаме, бутаме се един друг в препълнената вече, преситена пропаст на ада. И днес има подвижници, но върху тях няма победни венци, венци Христови. Духът Свети е венецът Христов. С Него овенчава Христос Своите воители - победителите. Но днес Духът не снизхожда, защото подвижниците не се подвизават по Закона. „Ако пък някой се и състезава - казва апостолът, - той не бива увенчан, щом не се състезава по правилата“ (2 Тим. 2:5). Всичко, което пречи на самоотричането и въвежда в сърцето света, е житейска суета. Бог гледа гневно на нея и се отвръща от воина, обвързал се с житейския панаир! Затова светият апостол убеждава ученика си към истински духовен подвиг: „И тъй, принасяй страданията като добър воин Иисус Христов“ (2 Тим. 2:3).

Преподобният Исак Сириец казва за онези подвижници, които не се грижат да изкоренят душевните си страсти: „Те няма да пожънат нищо. Както сеещите тръни не могат да очакват плод, така и тези, които се отдават на злопаметство и привързаност, не ще му се зарадват. Те нищо не могат да вършат, а само всуе стенат на наравите си от бдение и прочее угнетения. И за тях свидетелства Писанието: „Те всеки ден Ме търсят и искат да знаят моите пътища като народ, който уж постъпва праведно и не оставя законите на своя Бог; те искат от мене праведен съд, желаят да се приближат към Бога: „защо ние постим, а Ти не видиш? смиряваме душите си, а Ти не знаеш?“ - Ето в деня, когато постите, вие изпълнявате своята воля“ (Ис. 58:2-3), т.е. изпълнявате вашите мисли, принасяте ги като всесъжение пред идолите. Признавате като че за богове вашите лютости помисли и им принасяте в жертва самовластието си като жертва, почестна от всички жертви, които би следвало да посветите на Мен с вършенето на добро и с чистата си съвест.“

Свети Симеон казва: „Ако някой замени любовта към Жениха Христа с любов към някой друг, тайно или явно, и сърцето му бъде удържано от нея; такъв става ненавистен и мерзостен на Жениха и недостоеен да се съедини с Него.“

Всички тези скръбни забележки на Светите отци особено подхождат на онова болезнено, заблудено положение, в което се намират сега по-голямата част от монасите. Очевидно в наши дни малцина могат правилно да вървят по иноческия път и мъжествено да носят до края на дните си иноческия кръст. Да не заравят в земята скъпоценният талант, даруван на монаха от Бога, а да го приумножат и да придобият чрез него много други таланти, за да се завърнат така при своя Господ. Болшинството пък, тоест ония, които лековерно идват в манастира, трябва своевременно да признаят, че не са способни и подходящи за такъв живот, и докато не е късно, да се върнат в света. Но там е бедата, че ние поради гордостта си винаги се смятаме за по-силни, по-духовни, а и за по-ревностни и надарени, отколкото сме всъщност, и често си мислим: „Че кой е способен за изтънчен религиозен живот, ако не аз?!“ За да признаем обаче своята немощ и неспособност за монашески живот, е необходимо смирение. Някои именно поради гордостта си се срамуват да признаят, че не са “манастирски”. Залепят се за обителта, докато приемат подстрижение, а след това цял живот безплодно се измъчват.

Показателно е, че в светите наставления на Отците на нашата Църква има ясно и подробно учение за онези добродетели, за онзи начин на живот, към който трябва да се придържа християнинът в света. Ясно са посочени всичките му задължения по отношение на семейството, околните миряни, държавата, светските власти и пр. Също така ясно са формулирани и основните правила на монашеския живот. Установени са чиновете, уставите, правилата и са дадени съвети за преминаването на този път. Няма обаче установени ясни форми за някакъв среден, смесен живот, съединяващ в себе си монашеското и светското. Точно обратното. Отците често посочват, че смесването на двата различни пътя довежда до душевни разстройства, до падения и отпускане. И това е разбираемо. За да се спасим, е нужно да напрегнем всичките си душевни сили, вътрешните и външните си действия, необходимо е да се съсредоточим и да ги подчиним на една цел, да намерим ясна и благочестива област за тяхното прилагане. За мирянина тази област е семейството, грижата за близките хора, за обществото и за страната, в която живее. Той трябва да понесе много трудности, лишения, скърби. Трябва да се раздаде заради Бога, да се отрече от много неща в себе си. Но без честото търсене на Божията помощ, без упованието в Него, без ожесточена борба със себе си той не ще може да устои на християнския път сред множеството жестоки съблазни. Така че обстоятелства около него ще го принуждават непрекъснато да бодърства, да оживява в себе си вярата и дори за миг да не се отпуска, ако не иска да падне.

Но ако християнинът не желае да служи на Бога сред тази отдаденост на грижите и шума на тълпата, тогава много от силите му ще са хвърлени напразно и малка част от тях се принасят Нему в жертва. Ако той обаче иска по-чисто и съвършено да служи на Бога, нека да се стреми към съвършенство, нека разтвори себе си и се отхвърли, нека принесе всичките си сили в манастира, нека скрие своите интереси и желания зад стените на обителта, тук да “погуби душата си”, да я умъртви, т. е. да умъртви плътския си живот заради Бога, и нека тогава тук с пълна сила се потруди над сърцето си. Но

онзи, който, отказвайки се от светските грижи, не поема монашеското иго, иноческото време и желае да избегне и едните, и другите скърби, винаги ще бъде без дело, ще се намира между „небето и земята“, ще се отпусне и разпадне, ще изпадне в самоугодие, егоизъм, вялост, безжизнено състояние и ще бъде „ни жив, ни мъртъв“.

И така, ние трябва ясно да определим себе си за съответстващия на нашите сили начин на християнски живот и едва тогава да се посветим на него с всичките му изисквания, правила, особености, но без да бъркаме тези различни жизнени пътища.

Както забелязват Светите отци, в нас винаги има някакъв стремеж към покоя на равнодушието. Така казва и св. Йоан Касиан Римлянин: „Когато нашата воля се ръководи от самолюбието и земната мъдрост, тя ни нарежда да се придържаме към някаква достойна за всяческо осъждане среда между тези два стремежа (т. е. към плътското и духовното), като предразполага така да се въздържа от плътски страсти, че при това да не понасяме скърбите, които са неизбежни при изпълнението на изискванията на Духа. Без наказание на плътта да постигнем телесна чистота, без труда на бденията да придобием чистота на сърцето, с успокоението на плътта да избилстваме с духовни добродетели, без ожесточение срещу злословията да получим благодатта на търпението, да показваме Христово смирение без ущърб на светската чест, да следваме простотата на благочестието успоредно с високомерието на този век, да служим на Христа заедно със славата и благоволенieto на човеците, да казваме решително истината, без да срещаме никакво, дори и малко оскърбление, или изобщо - да постигнем бъдещите блага, без да губим настоящите. Такава воля не ни води към истинско съвършенство, но поставяйки ни в състояние на противна топлота, ни прави такива, за които с укор Господ казва в Апокалипсиса: „Зная твоите дела: ти не си ни студен, ни горещ; о, дано да беше студен или горещ! Така, понеже си хладък, и нито горещ, нито студен, ще те изблювам от устата Си“ (Откр. 3:15-16).

Както казва този отец, човекът, избягнал плътските грехове, но отпуснат в безгрижието си и не стремящ се към придобиване на истинско съвършенство, т.е. очистиане на сърцето от душевни страсти, се намира в „такова състояние, което, извисявайки се над плътското, остава само душевно и което според думите на Самия Господ е достойно да бъде отхвърлено за това, че преминавайки от студеното към горещото, то се е спряло на тази противна хладност“.

„И така - казва пак той, - в самото начало на отречението, преставайки да бъдем плътски, тоест започвайки да се отстраняваме от светските навици и да се въздържа от явната плътска нечистота, ние трябва да бързаме с все сили веднага да се сподобим и с духовното състояние, за да не би само поради това, че сме се отрекли от света с външния си човек, или сме прекратили осквернението си с плътско любодейство, мечтаейки за себе си, че сме достигнали съвършенство, да станем бездейни и безгрижни при изстребването на причините за страстите и така, като спрем на средата между плътта и духа, да останем недостигнали степената на духовно съвършенство, като си мислим, че за това съвършенство е достатъчно само външно да се отделим от живота и удоволствията на света и да не сме причастни на разврата и плътското смешение. Защото, ако останем в това състояние на хладност (равнодушие), което се смята за най-лошо, ще бъдем изблювани от устата Господни, както Той казва: „Понеже си хладък... ще те изблювам от устата Си.“ Господ справедливо е обявил за това на онези, които, бидейки приети от Него в лоното на Любовта, след това са охладнели, че ще бъдат изблювани с омерзение. Защото по-леко се обръща към спасение и възлиза към духовно

съвършенство плътският човек, т. е. светският или езичникът, отколкото този, който, възприел Христовото иго, не е стъпил на пътя на съвършенството и е допуснал да загасне първият огън на духовната ревност. Защото, когато такъв, бидейки смиряван от чувствените страсти и осъзнавайки се нечист поради плътско осквернение, дойде в съкрушение и потърси източника на всяка чистота и съвършенство, погнусявайки се от онова хладно състояние на неверие и безгрижие, в което се е намирал, вече горейки духом, по-леко ще се извиси до съвършенство. Напротив, който се заема хладно за Божието дело и стъпва без нужното смирение и усърдие върху пътя на това звание, веднъж вече поразен от тази бедствена зараза, не ще може нито сам да види кое е по-добро, нито пък да приема вразумление от друго. Защото, според думите на Господа, той казва в сърцето си: „Богат съм, разбогатях и от нищо не се нуждая“, тогава за него повече важи онова, което следва после: „Не знаеш, че си злочест и клет, сиромах, сляп и гол“ (Откр. 3:17). По този начин той става по-лош и от човек на света с това, че не разбира какъв сиромах, сляп и гол е, от колко много изправление има нужда, от колко много наставления и вразумление от страна на другите, защо не приема никакво спасително слово, без да разбира, че в бъдещия век неизбежно ще бъде подложен на най-строг съд и наказание.“

Забелязано е, че много от онези, които са били в манастир известно време, макар че са живели доста благочинен и напълно подреден живот, но не са били въодушевени от нещо по-значително: не са подражавали на монашеския начин на живот, не са се занимавали с такива вътрешни дела като пазене на чувствата, внимание към движенията на сърцето и помислите, с честа и откровена изповед или с Иисусова молитва, не са изоставяли съчувствието си към света и не са се заемали с мълчание и уединение, с духовно четене и размисъл, с развиване на вкус към богослуженията, с изучаване на молитвите и Светото Писание, с въздържание и отрезвяване и т.н. - такива хора след напускането на манастира падат в най-тежки грехове още същия този ден, и то дори в такива, каквито, преди да встъпят в обителта не са извършвали. Затова често след манастира - колкото и удивително да е това - завърналият се в света открива в себе си силна надменност и превъзнасяне над другите християни. Той започва да учителства навред, да съди всички и да се дразни от това как се молят миряните, как се държат в храма, как съдят по различни въпроси и т. н. На такъв човек започва да му се струва, че той е по-ревностен от другите и че животът му през времето, докато е живеел в уединение, е бил много по-висш в сравнение с живота на миряните. Тези вредни чувства задължително ще възникват в душата, ако живеят в манастир не се е учил там на най-главното - ден и нощ да осолява своите големи и малки усилия с духа на смирението и самоунижението, ако не се е задълбочавал в самовъзрение, не се е учил да вижда своите грехове и страсти, не е изучавал старателно сърцето си и не се е трудил да го очисти до дълбините му. Значи той е възприемал само външно манастирския живот - картинно и лицемерно. Ако не е имало сериозна работа над сърцето, значи е имало само игра на благочестие. Страстите не са били изгонени, а просто не им е било предоставена възможност да действат. Затова и те при първия удобен случай с ярост се хвърлят да вършат безчестието си. Когато напусналият манастира се хвърли изведнъж в грехопаденията като невменяем и извърши множество отвратителни постъпки, той ще започне да мисли, че това е знак, че не е трябвало да напуска манастира и че не бива да живее в света. Но това по-скоро сочи, че такъв човек не е трябвало да се задържа дълго в обителта, че тя не му е дала сили и че ще трябва да се труди бодро и трезво за да

устройва християнския си живот именно в света. Там, сред външните изкушения той по-бързо би се научил на духовната бран, отколкото ако броди полусънен из манастира.

И така, днес дълг на всеки наставник, към който се обръщат за съвет младите хора, желаещи да поемат по иноческия път, е по всякакъв начин да ги предпазва от прибързаност, необмисленост и лекомислие в това дело. Игуменът на манастира трябва подробно да изпитва намерението на онези, които живеят в неговата обител и се готвят за подстрижение. Не бива да се боим от това, че някой от послушниците може да се уплаши от тези строги предупреждения и да се отклони от монашеския живот. Онзи, който е призван към монашеството от Бога, онзи, на когото е дадено това, нищо не ще го прогони от манастира, а по-скоро ще го привлече и ще наложи отпечатък на сериозност, благоговеен страх и трезвост върху целия му по-нататъшен иночески живот. Това е най-древно църковно правило и закон - строго да се изпитват встъпващите в иночеството. Така гласи правилото на Константинополския (двукратен) събор: „Знае се, че отричането от света без разсъждение и изпитание много вреди на монашеското благочиние. Защото някои необмислено поемат монашеското житие и ако го пренебрегнат, се обръщат към плътски и сластолюбив живот. Затова светият събор е определил: никой да не се сподобява с монашески образ, преди срокът от три години, предоставен за изпитание, да го прояви като достоен и способен за такова житие... Освен ако някой не е мъж благоговеен, и в светски дрехи живееш монашески живот. Защото за такъв мъж за пълно изпитание е достатъчен и шестмесечен срок. Ако пък някой постъпи обратно на това: на игумена, след като се лиши от игуменство, състоянието на подчинение да послужи за наказание за отстъплението от реда.“

Разбира се, истина е, че сегашните хора са много слаби духовно, нравствено и физически и че от онези, които днес идват в манастира, не бива да се иска много. Дори и слабият манастирски живот изисква такова самоотрицание и е толкова необичаен за съвременния човек, че при цялата му привидна външна бездейственост отвътре може да е изпълнен с истинска и жестока духовна борба. Сега християните не са способни на подвизите на предишните поколения монаси, към пост, бдения и трудове. Ние също така станаме неспособни да прекарваме внимателно и съсредоточено времето си в манастира, както са правили древните Отци. Страдаме от разсеяност, от суета и от някаква вкоренена нервност и неспокойствие. Нямаме условия за внимателен и целенасочен живот. Но най-вече - щом сме така слаби духовно и подвластни на всякакъв грях, то ние имаме в себе си силно развито съчувствие към всякакви вредни и страстни неща. Затова сме длъжни да се отдалечаваме внимателно от съблазните и успешно да пазим своите чувства и мисли. Да чуваме и виждаме колкото се може по-малко суетното, празното и греховното. В нашия безумен, разюздан век и на нас, дори повече, отколкото на древните монаси, е необходим подвиг за опазването на слуха и зрението. Трябва усилено да се стараем да оживим в своята окаменяла от безчувствието към всичко духовно душа християнските впечатления, които отнасят към вечното, Небесното, и старателно да се грижим да угасим в нашата горещо привързана към този свят и неговите развлечения душа греховните, сладострастните, опустошаващите и убиващи всичко духовно в човека впечатления. Не бива да си позволяваме и безцеремонно и фамилиарно отношение към света, участие в неговите забавления и

близка дружба с неговите ярки представители, на които за съжаление все повече се кланят съвременните монаси.

Не бива да забравяме, че за монаха светът винаги е най-безпътната блудница. Най-малкото общуване с него е вече осквернение, загуба на много неща и душевно повреждане. Днес светът особено силно настъпва към манастирите, както и изобщо към християнството. Старае се да ги направи красива забележителност за туристи безделници, да разнообрази вече поомръзналия колорит на съвременния живот, да ги направи своеобразна играчка за себе си и да прогони от манастирите всичко сериозно, простосърдечно, както и онова, което е така омразно за света и което явно изобличава повредеността му. Това войнствено нашествие е започнало още от миналия век. Още свети Игнатий (Брянчанинов) отбелязва тази ожесточаваща се бран. Той пише: „Много пристанища, които преди са били благодатни за страдащите от нравствени недъзи, с течение на времето са се променили, изгубили са своето достойнство. Пристанища наричам манастирите. Много от тях, устроени от основателите си в дълбока или поне отдалечена от света пустиня, днес поради разрастването на населението вече се намират сред света, сред безкрайни съблазни. Не само че неспособният да посрещне съблазните лице в лице се среща с него по необходимост едва излязъл зад портите на манастира, самата съблазън насила и неистово се втурва там и извършва нравствени опустошения и злодеяния... При съвременната нравственост и насоченост на света манастирите повече от когато и да е било преди трябва да се намират далеч от него. Когато животът на мирянина е бил съединен с живота на Църквата, когато светското благочестие се е различавало от благочестието на иноците само в съпружеството и притежаването на имущество, тогава и за монасите е било присъщо да се намират сред градовете и градските манастири са доказали това, възпитавайки много свети иноци. Но днес трябва да бъде обърнато особено внимание на думите на апостола: „Защото вие сте храм на живия Бог... те ще бъдат Мой народ. Затова излезте из средата им и се отделете, казва Господ, и до нечисто не се допирайте, и аз ще ви приема; и ще ви бъде Отец, а вие ще бъдете Мои синове и дъщери“, казва Господ Вседържител (2 Кор. 6:16-18), и да се приложи особено старание тези думи да бъдат изпълнени.